

Naslov članka/Article:

SPODBUJANJE VIZUALNE PISMENOSTI Z OPAZOVANJEM IN DOŽIVLJANJEM LIKOVNIH PODOB

*Promoting Visual Literacy through Observing and Experiencing
Visual Images*

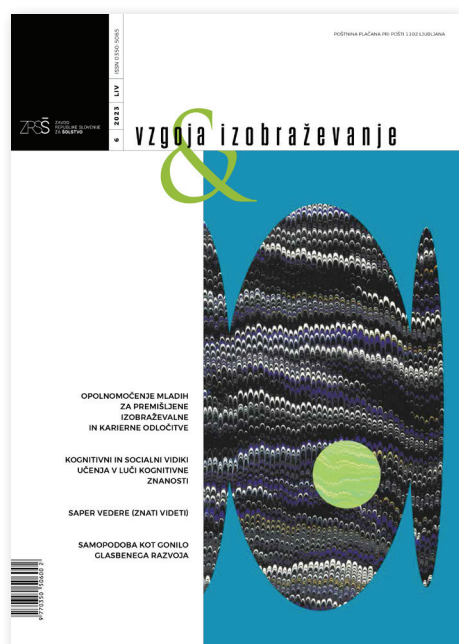
Avtor/Author:

Tanja Šimek

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vzgoja in izobraževanje št. 6/2023, letnik 54

ISSN 0350-5065

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2023

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/>

Tanja Šimek

Osnovna šola Starše

SPODBUJANJE VIZUALNE PISMENOSTI Z OPAZOVANJEM IN DOŽIVLJANJEM LIKOVNIH PODOB

Promoting Visual Literacy through Observing and Experiencing Visual Images

IZVLEČEK

V prispevku je predstavljeno, kako na Osnovni šoli Starše poteka razvijanje vizualne pismenosti. Z opazovanjem in aktivnostmi za razumevanje vizualnih podob spodbujamo učence k ustvarjalnemu vizualnemu, likovnemu izražanju. Prikazana vizualna sporočila oz. likovni izdelki učencev od 6. do 9. razreda so nastali s povezovanjem predmetnih področij. Medpredmetno povezovanje likovne umetnosti in drugih predmetov pripomore k bolj celovitemu in poglobljenemu razumevanju lastnega razumevanja vizualnega izražanja učencev.

Ključne besede: vizualna pismenost, likovna umetnost, medpredmetno povezovanje, opazovanje

ABSTRACT

This paper describes how visual literacy is developed at the Starše Primary School. Through observation and activities to understand visual images, we encourage students to express themselves creatively in visual, artistic ways. 6th to 9th graders generated visual messages or artwork by connecting subject areas. Integrating visual arts and other subjects across the curriculum provides a more comprehensive and in-depth students' understanding of visual expression.

Keywords: visual literacy, visual arts, cross-curricular integration, observation

UVOD

V sodobnem svetu prevladujejo vizualna sporočila, zaznavamo jih na vsakem koraku. Vizualno zaznavanje oz. vizualni govor »je nekakšen nem notranji dialog zavesti z zunanjim svetom, ki ga omogočajo čutila in ki je nadvse resničen za vsako doživljajočo zavest« (Butina, 1995, str. 32). Uporaben je predvsem »za komuniciranje s prostorom, človek z njim stopa v vizualni dialog z obdajajočim ga prostorom« (Butina, 1995, str. 36).

Na Osnovni šoli Starše poskušamo tudi s povezavami likovne umetnosti in drugih predmetov razvijati zaznavanje, razumevanje in ustvarjanje vizualnih sporočil, da bodo učenci znali ustvarjalno sporočati svoje mnenje, ideje, misli in znali komunicirati. Pavlič Škerjanc (2010, str. 23) ugotavlja, da s povezavami med predmeti »disciplinarno znanje obogatimo, saj mu omogočimo vzporedne zorne kote in dodatne perspektive«.

VIZUALNA PISMENOST IN MEDPREDMETNO POVEZOVANJE PRI POUKU LIKOVNE UMETNOSTI

Opazovanje, analiza, vrednotenje in apreciacija likovnih del so pogoste aktivnosti za razvijanje vizualne pismenosti, s katerimi spodbujamo tudi vizualno sporočanje in likovno ustvarjanje. Duh in Hercog (2020, str. 26) kot enega izmed dejavnikov likovne apreciacije definirata percepcijo likovnih del in pojasnjujeta njen pomen: »Ob razvijanju percepcije spoznavajo otroci, učenci in dijaki posamezne probleme likovne umetnosti in se ob tem usposablajo, da umetniško delo vidijo, ga razumejo in v njem uživajo.« V 6. razredu smo pri obravnavi likovnega motiva povezali likovno umetnost in zgodovino, da bi učenci aktivno opazovali umetniška likovna dela, jih doživeli tudi kot zgodovinski vir ter tako bolj razumeli vizualna sporočila. Učenci so na podlagi podatkov poiskali reprodukcijo na spletu, jo opazovali in svoja spoznanja zapisali. Opisali so, kar vidijo, ugotavljali, iz katerega stoletja je slika, v katero

► SLIKA 1: Izdelek učenca, Zabavne igre, 2016, flomaster, mešana tehnika.

► SLIKA 2: Izdelek učenca, Med vadbo, 2016, flomaster, mešana tehnika.

zgodovinsko obdobje spada in kaj lahko iz nje razberejo o zgodovinskem obdobju in vsakdanjem življenju upodobljencev. Zapisali so tudi, kaj ob tem čutijo, kako so doživeli likovno delo in ga ovrednotili. Tako se je vzpostavil odnos v obliki recepcije, ki »je notranji odziv na umetniško delo, nekakšna refleksija na doživeto in sprejeto, kjer se prepleta tako kognitivna kot afektivna komponenta« (Duh in Hercog, 2020, str. 27). Z uporabo znanja o žanru, simetrični in asimetrični kompoziciji ter likovnih spremenljivkah so nato učenci pri likovni umetnosti upodobili sebe med vsakdanjimi opravili v prihodnosti (Sliki 1 in 2).

Učenci 7. razreda so opazovali umetniška dela, jih analizirali in iskali povezavo med vsebino ter obliko likovnega dela. Spoznali so različne vrste kompozicij, razmišljali, katera jim je najbolj všeč in zakaj. Poskušali so ugotoviti, kako umetnik izbere določeno vrsto kompozicije. Opazili so, da posamezna postavitve v nas vzbujajo določene občutke, in ugotavljali katere ter kako pomembno je, da sta vsebina in zgradba povezani, da dojamemo sporočilo likovnega dela.

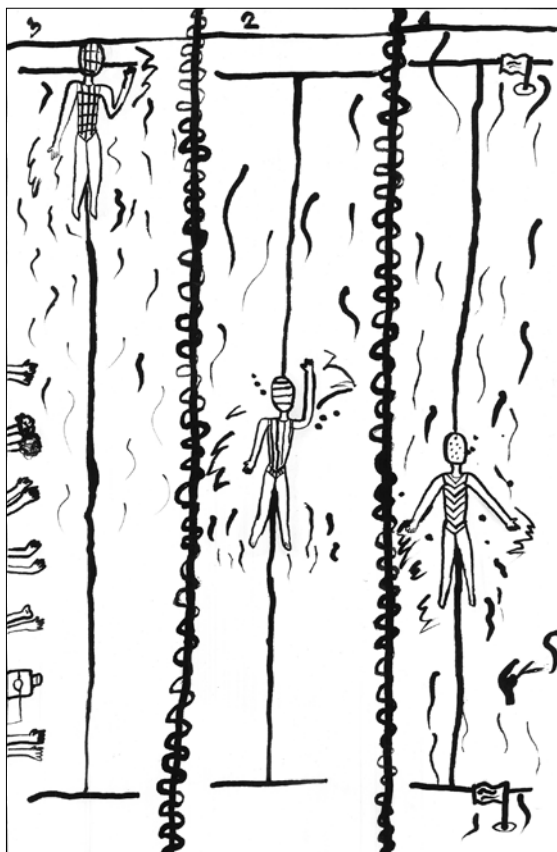
Kot pojasnjuje Butina (1997a, str. 206): »Z urejanjem odnosov med liki likovnik na enem planu organizira likovno kompozicijo, na drugem planu pa pripoved. Toda oba plana morata biti med seboj koordinirana na tak način, da se zlijeta v celoto, da likovna kompozicija ureja pripoved tako, da ji dodaja posebne likovne pomene, ki utemeljijo pripoved kot likovno pripoved.« Nato so fotografirali sošolce, tako da so povezali vrsto kompozicije in zgodbo: npr. učenec fotograf je sošolce postavil v položaje, ki nakazujejo gibanje, in figure razporedil v poševno kompozicijo (Slika 3) ali je prikazal trenutek povezanosti s krožno postavitvijo (Slika 4). Računalnikarka je učencem nudila tehnično pomoč pri fotografiranju. V nadaljevanju so učenci narisali perorisbo z naslovom Na tekmi. Zanimivi so izdelki, ki prikazujejo plavanje, zaradi izbire vrste kompozicije pa v gledalcu vzbudijo drugačne občutke in sporočajo drugačno doživetost motiva, celo osebno izkušnjo, svoje razmišljanje. Učenka je izbrala navpično kompozicijo, ker je želela prikazati, kako raste napetost med tekmovalci in gledalci v zadnjih sekundah tekme (Slika 5). Druga učenka je

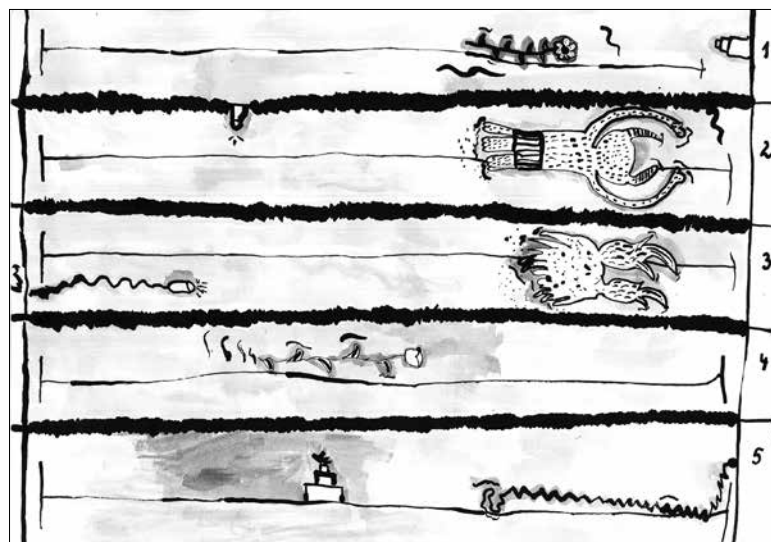
► SLIKA 3: Izdelek učenca, Portret sošolcev, 2019, digitalna fotografija.

► SLIKA 4: Izdelek učenca, Portret sošolcev, 2020, digitalna fotografija.

► SLIKA 5: Izdelek učenke, Na tekmi, 2019, tuš.

► SLIKA 6: Izdelek učenke, Na tekmi, 2019, tuš.

izbrala vodoravno kompozicijo, saj v njeni zgodbi nastopajo rastline in bitja iz vesolja, ki plavajo skupaj, sproščeno in umirjeno. Ni jim pomembno tekmovanje, ampak sodelovanje in sprejemanje različnosti (Slika 6).

Z osmošolci smo se učenja prostorskih ključev in risanja po opazovanju lotili postopoma. Učenci so preverili svoje predznanje z risbo enakih predmetov (tri enake plastenke, tri enake škatle ...). Razporejeni so bili v skupine, ki so štejele tri do štiri člane, vsak član je narisal en predmet. Za to je imel na voljo le 3 minute časa. Tihožitje so fotografirali in nato primerjali risbo ter fotografijo, pri tem pa ugotavljali, kako so narisali to, kar vidijo, kaj so narisali dobro, kaj bi lahko bilo bolje, česa še ne znajo (Sliki 7 in 8). Tako so samostojno in z opazovanjem prišli do spoznanj in nekaterih

rešitev problema, kako pretvoriti vizualni v likovni prostor tako, da je vidna iluzija prostora na ploskvi. S pomočjo viziranja so v nadaljevanju učnega sklopa narisali tihožitje (Slike 9, 10, 11 in 12) in opazovali, kako je isto tihožitje dobilo različne podobe, vsak učenec je izrazil svoje dojemanje vidne stvarnosti s svojo vizualno »abecedo«. Podobno nalogo smo izvedli tudi na daljavo z medpredmetno povezavo likovne umetnosti ter tehnike in tehnologije. Učenci so iz polizdelkov in izdelkov iz kovin oblikovali poljuben predmet, ga narisali po opazovanju ter dopolnili likovni prostor s svojo zgodbo (Sliki 13 in 14).

S povezovanjem geografije in likovne umetnosti so devetošolci spoznali učna sklopa Zračna perspektiva in Površje Obpanonskih pokrajin. V skupinah so s pomočjo besedila

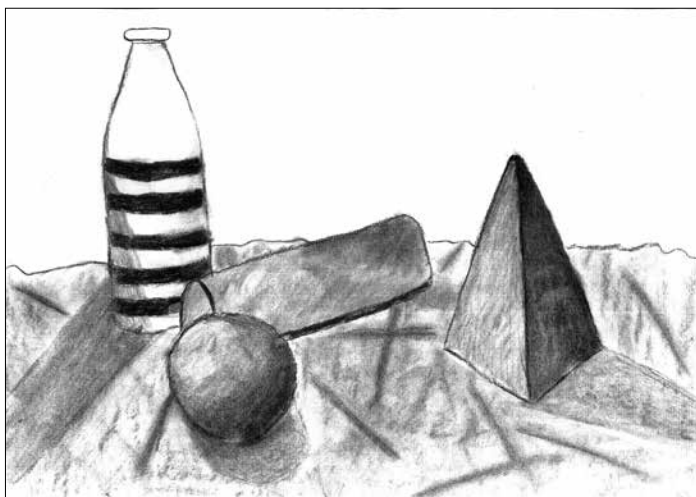
► SLIKA 7: Fotografija tihožitja, 2020.

► SLIKA 8: Izdelek učencev, Tihožitje, 2020, svinčnik.

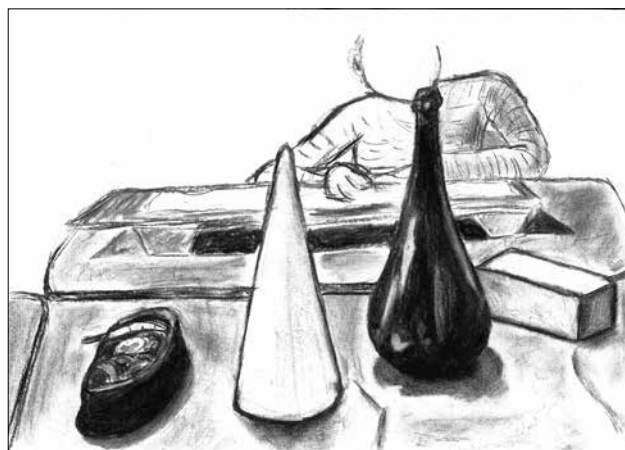
► SLIKA 9: Fotografija tihožitja, 2019.

► SLIKA 10: Izdelek učenke, Tihožitje, 2019, oglje.

► SLIKA 11: Fotografija tihožitja, 2019.

► SLIKA 12: Izdelek učenke, Tihožitje, 2019, oglje.

► SLIKA 13: Izdelek učenke, Smreka, 2020, kovina.

► SLIKA 14: Izdelek učenke, Božič, 2020, svinčnik.

► SLIKA 15: Učenci v učilnici na prostem med slikanjem po opazovanju, 2020.

► SLIKA 16: Učenci v učilnici na prostem med slikanjem po opazovanju, 2020.

► SLIKA 17: Izdelek učenke, Obpanonske pokrajine, 2017, gvaš.

► SLIKA 18: Izdelek učenca, Obpanonske pokrajine, 2019, gvaš.

► SLIKA 19: Izdelek učenke, Panoramska slika, 2020.

poiskali razlago likovnih in geografskih pojmov, si zastavili vprašanja in na njih odgovorili. Po ogledu primerov krajinskega slikarstva in panoramskih risb smo se odpravili v učilnico na prostem. Učenci so opazovali pokrajino, o kateri so se učili, nazorno so lahko videli površje Obpanonskih pokrajin, obrise gričevja in ravnino ter motiv naslikali (Sliki 15 in 16). Med likovnim ustvarjanjem so

izbirali in iskali informacije, zaznavali svetlobo, barve, oblike in posebnosti tekstur. Upoštevali so zakonitosti zračne perspektive, lokalno barvo bližnjih predmetov so z oddaljenostjo spreminjali, ji dodajali belo, sivo in modro barvo, da so prikazali globino na ploskvi (Sliki 17 in 18). Pri upodabljanju pokrajine so sporočili, kako dojemajo vizualni prostor na svojstven način. Kot pojasni Butina (1997b, str. 20), »umetnikova slika pokrajine ni nikoli ta stvarnost, ta pokrajina sama, ampak je vedno samo izraz njegovega občutenja in pojmovanja te pokrajine«. Svoje dokončane izdelke so učenci opremili s podatki, ki so značilni za panoramske risbe. Zapisali so stojišče, pogled, datum in svoje ime (Slika 19).

Do začetka 20. stoletja je bil temelj umetnosti reproduciranje podobe sveta in umetniki so s težavo naredili korak k abstrakciji – umetnosti brez predstavljanja predmeta upodabljanja (Graham-Dixon, 2012). Tudi učenci po navadi težijo k temu, da imajo njihovi likovni izdelki prepoznaven motiv, po ustrezni pripravi na nefiguralno izražanje pa laže sporočajo svoje zamisli. Na tehniškem dnevu so oblikovali kocke in kvadre, računali njihovo ploščino ter prostornino. Razdelili so se v skupine in izbirali med pojmi prijateljstvo, sreča, sodelovanje, ljubezen, spoštovanje ali svoboda. Geometrijska telesa so razprli, zmečkali, razrezali, dodali še nekaj drugih elementov in jih v instalacijo povezali tako, da so na ustvarjalen način upodobili izbran pojem. Skupina

► SLIKA 20: Izdelek učenka, Povezani prijatelji (prijateljstvo), 2021, karton, les, plastika.

učenka je različnost ljudi in prijateljev predstavila s kockami in kvadri različnih velikosti, oblik in nasprotnih barv. Slamice in paličke simbolizirajo prijateljske vezi. Črne prerezane slamice so slabi spomini in pretekla prijateljstva (Slika 20). Na izdelku druge skupine barve simbolizirajo eksplozijo čustev med sodelovanjem (Slika 21).

► SLIKA 22: Izdelek učencev, $2^2 \cdot 2^3 = 2^5$, 2018, plastika.

► SLIKA 21: Izdelek učenka, Eksplozija barv (sreča, sodelovanje), 2021, karton, les.

Z medpredmetno povezavo likovne umetnosti in matematike so učenci v skupinah oblikovali nefiguralni kip za izraz $2^2 \cdot 2^3 = 2^5$. Nato so na podlagi kipa in s pomočjo vodenih nalog na učnem listu izpeljali in utrdili matematično pravilo, ki velja za množenje potenc z enakimi osnovami. Oblikovanje abstraktnih kipov je sovpadalo z matematičnim problemom, kjer so učenci prehajali od konkretnega izraza do abstraktnega pravila. Skupina učencev je za osnovo, ki se prepiše, izbrala modre kozarčke, eksponente, ki jih seštejemo, pa prikazala z mešanjem rumene in rdeče, saj je za enačajem oranžna barva (Slika 22). Učenci so kasneje ugotovili, da so z vizualno podobo priklicali v spomin pravilo in ga bolje razumeli.

Pri pouku slovenščine so učenci opisali in označili sošolko ali sošolca, na podlagi opisa in oznake so pri likovni umetnosti oblikovali instalacijo z naslovom Nenavaden portret. Njihovi kipi so polni kompleksnih, večplastnih, izvirnih in presenetljivih vizualnih sporočil o portretirancu na podlagi spominov, osebnih izkušenj in asociacij (Slike 23, 24 in 25). Vrednotenje izdelkov smo organizirali v obliki predstavitve, prisotni so bili razredniki in nekateri učitelji. Učenci so prepričljivo in pogumno sporočili, kako vidijo svoje prijatelje in sošolce.

► SLIKA 23: Izdelek učenca, Tijina škatla, 2021.

► SLIKA 24: Izdelek učenke, Skrita roža, 2021.

► SLIKA 25: Izdelek učenke, Sijaj ustvarjalke, 2021.

SKLEP

Izkazalo se je, da so vizualne podobe pomemben medij za učenje. Opazovanje in aktivnosti za razumevanje vizualnih sporočil so učence spodbudili k ustvarjalnemu vizualnemu in likovnemu izražanju. Učenci so sporočali svoj pogled na svet, se zavedali moči vizualnih podob in vrednosti lastnega vizualnega izražanja, pri tem pa razvijali kritično mišljenje in spoštovali vizualna sporočila drugih. Medpredmetne povezave so bile smiselno zasnovane. Dokazi učenja izkazujejo celovitejše in poglobljeno razumevanje snovi. Povezovanje predmetnih področij zahteva veliko časa, dobro organizacijo in kakovostno sodelovanje med učitelji, omogoča pa osebno in strokovno rast, posredno tudi vizualno pismene posameznike, ki bodo znali komunicirati.

VIRI IN LITERATURA

Butina, M. (1995). *Slikarsko mišljenje: od vizualnega k likovnemu*. Cankarjeva založba.

Butina, M. (1997a). *Prvine likovne prakse*. Debora.

Butina, M. (1997b). *Uvod v likovno oblikovanje: priročnik za likovne šole*. Debora.

Duh, M., in Hercog, J. (2020). *Likovna apreciacija v vzgoji in izobraževanju: primeri kvalitativnih raziskav*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

Graham-Dixon, A. (2012). *Likovna umetnost, velika ilustrirana enciklopedija*. Mladinska knjiga.

Pavlič Škerjanc, K. (2010). Smisel in sistem kurikularnih povezav. V Z. Rutar Ilc in K. Pavlič Škerjanc (ur.), *Medpredmetne in kurikularne povezave: priročnik za učitelje* (str. 19–42). Zavod RS za šolstvo.